

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

5 kwietnia 2023 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Krzysztof Wesołowski (przewodniczący)

SSN Marcin Łochowski (sprawozdawca)

SSN Aleksander Stępkowski

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 5 kwietnia 2023 r. w Warszawie,
skargi kasacyjnej A. G.

od wyroku Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu

z 7 stycznia 2020 r., I ACa 1057/19,

w sprawie z powództwa A. G.

przeciwko Bankowi spółce akcyjnej w Warszawie

o zapłatę,

**uchyla zaskarżony wyrok w części oddalającej apelację
powoda oraz rozstrzygającej o kosztach postępowania
apelacyjnego i przekazuje sprawę w tej części Sądowi
Apelacyjnemu we Wrocławiu do ponownego rozpoznania
i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z 7 stycznia 2020 r. Sąd Apelacyjny we Wrocławiu oddalił apelacje obu stron od wyroku Sądu Okręgowego w Jeleniej Górze z 4 czerwca 2019 r., którym Sąd ten zasądził od pozwanego Bank S.A. na rzecz powoda A. G. 24 126,99 zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od 15 czerwca 2018 r. do dnia zapłaty, oddalając dalej idące powództwo.

Sąd Apelacyjny oparł swoje rozstrzygnięcie na następujących ustaleniach faktycznych i rozważaniach prawnych:

W dniu 10 czerwca 2008 r. między Bank S.A. a A. G. zawarta została umowa kredytu w kwocie 125 483,02 zł indeksowanego kursem CHF. Kredytobiorca oświadczył, że jest świadomy i akceptuje ryzyko kursowe w całym okresie kredytowania. Na dzień sporządzenia umowy oprocentowanie wynosiło 4,26 % w skali roku. Wysokość zobowiązania kredytobiorcy miała być ustalana według kursu sprzedaży CHF określonego w „Bankowej Tabeli kursów walut dla kredytów dewizowych oraz indeksowanych kursem walut obcych”. W § 10 umowy strony przewidziały możliwość przewalutowania kredytu. W wykonaniu umowy bank przekazał na rachunek powoda 125 483,02 zł, co po przeliczeniu według kursu obowiązującego w banku, stanowiło 62 429,37 CHF. W dniu 26 marca 2012 r. strony w drodze aneksu zmieniły podstawę stosowanego kursu przeliczeniowego z Bankowej Tabeli na kurs NBP. Aneks nr 2 z 12 lipca 2013 r. ustalił możliwość spłaty kredytu bezpośrednio w walucie CHF, kupionej poza bankiem kredytującym. Do 22 października 2014 r. powód dokonał całkowitej spłaty kredytu w łącznej kwocie 264 259,70 zł. W oparciu o opinię biegłego Sąd ustalił, że po przeliczeniu kredytu po średnim kursie NBP powód nadpłacił 24 126,99 zł.

Sąd Apelacyjny uznał, że umowa o kredyt indeksowany jest dozwolonym stosunkiem zobowiązaniowym. Zastosowanie kursu ustalanego przez bank, bez wyjaśnienia sposobu jego określenia, jest natomiast postanowieniem niedozwolonym. Podzielając stanowisko Sądu pierwszej instancji, Sąd Apelacyjny uznał, że rozliczenie stron, po uzupełnieniu luki powstałej w następstwie wyeliminowania postanowień niedozwolonych dotyczących mechanizmu przeliczenia waluty, jest prawidłowe.

W skardze kasacyjnej powód zaskarżył wyrok Sądu Apelacyjnego w części, to jest w pkt I., w zakresie w jakim oddalono apelację powoda oraz w pkt II., wnosząc o uchylenie wyroku w zaskarżonej części i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania. Powód zarzucił zaskarżonemu orzeczeniu naruszenie prawa procesowego i materialnego, tj.:

1) art. 328 § 2 w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. przez sporządzenie pisemnego uzasadnienia zaskarżonego wyroku w sposób, który uniemożliwia całkowicie dokonanie oceny wyводу, który doprowadził Sąd do wydania orzeczenia, w tym przede wszystkim nie pozwala ustalić dlaczego Sąd Apelacyjny przyjął, że kurs średni franka szwajcarskiego ustalany przez Narodowy Bank Polski może stanowić uzupełnienie umowy stron w miejsce klauzul niedozwolonych, odwołujących się do kursów ustalanych przez pozwany bank w sposób jednostronny; Sąd nie wyjaśnił także podstawy prawnej wyroku z przytoczeniem przepisów prawa;

2) art. 278 § 1 w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. oraz art. 380 k.p.c. przez oddalenie wniosku o dopuszczenie dowodu z opinii biegłego na okoliczność wyliczenia świadczenia (nadpłaty) powoda z umowy kredytu przy przyjęciu, że umowa łącząca strony po wyeliminowaniu z niej klauzul abuzywnych w tym klauzul indeksacyjnych pozostaje ważna i powinna być rozliczana jako kredyt złotówkowy oprocentowany na zasadach wskazanych w umowie, tj. przy zastosowaniu stałej marży banku oraz zmiennego indeksu DBCHF, ustalanego w oparciu o stawkę LIBOR 3M;

3) art. 386 § 1 k.p.c. przez oddalenie apelacji powoda, podczas gdy zawarte w apelacji powoda zarzuty winny skutkować zmianą zaskarżonego wyroku w kierunku postulowanym przez powoda.

4) art. 385¹ §1 k.c. w zw. z art. 6 ust. 1 Dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz.Urz. UE L nr 95 z dnia 21 kwietnia 1993 r., dalej: „dyrektywa 93/13”) przez błędną wykładnię tego przepisu polegającą na wadliwym określeniu skutków prawnych wynikających z zaskarżonego przepisu dla powoda i związania go postanowieniem abuzywnym, mimo stwierdzenia przez Sąd, że klauzula indeksacyjna zawarta w umowie jest niedozwolonym postanowieniem umownym, jak również nieprawidłowym wnioskowaniu, że usunięcie niedozwolonych postanowień

umownych może polegać na usunięciu tylko części tych skutków w postaci usunięcia spreadów;

5) art. 58 § 1-3, art. 353¹ k.c. oraz art. 69 ust. 1, 2 pkt 4 i 3 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe (tekst jedn. Dz.U. z 2021 r. poz. 2439 ze zm., dalej: „pr.bank.”) w zw. z art. 4 i 5 ust. 2 ustawy z dnia 29 lipca 2011 r. o zmianie ustawy Prawo bankowe oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2011 r. Nr 165, poz. 984, dalej: „ustawa antyspreadowa”) oraz art. 6 ust. 1 i 2 dyrektywy 93/13 przez ich niewłaściwe zastosowanie i niestwierdzenie nieważności umowy łączącej strony;

6) art. 56, art. 385¹ § 1 i 2, art. 358 § 2 k.c. oraz art. 41 ustawy z dnia 28 kwietnia 1936 r. Prawo wekslowe (tekst jedn. Dz.U. z 2022 r. poz. 282; dalej: „pr.weksl.”) w zw. z art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13, polegające na przyjęciu błędnej wykładni, że nieuczciwe postanowienia indeksacyjne mogą być zastępowane innym mechanizmem przeliczeniowym, co skutkowało przyjęciem do rozliczeń stron średniego kursu CHF ustalanego przez NBP w miejsce kursów ustalanych przez pozwany bank;

7) art. 405 w zw. z art. 410 § 2 k.c. przez ich niewłaściwe zastosowanie polegające na przyjęciu, że całość należności pobranych przez pozwanego od powoda bez podstawy prawnej stanowiła jedynie nadpłata, ustalona po przyjęciu średniego kursu NBP w miejsce kursów pozwanego, stosowanych do ustalenia wysokości raty i całkowitego zadłużenia powoda z tytułu zaciągniętego kredytu.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną pozwany wniósł o jej oddalenie oraz zasądzenie kosztów postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

1. Nie jest zasadny zarzut naruszenia 328 § 2 w zw. z art. 391 §1 k.p.c. Zgodnie z art. 328 § 2 k.p.c. w brzmieniu obowiązującym do 6 listopada 2019 r. włącznie (zob. ustawę z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. z 2019 r. poz. 1469 ze zm.) uzasadnienie wyroku powinno zawierać wskazanie podstawy faktycznej rozstrzygnięcia, a mianowicie: ustalenie faktów, które sąd uznał za udowodnione, dowodów, na których się oparł, i przyczyn, dla których innym dowodom odmówił

wiarygodności i mocy dowodowej, oraz wyjaśnienie podstawy prawnej wyroku z przytoczeniem przepisów prawa.

W orzecnictwie Sądu Najwyższego ustabilizowany jest pogląd, że naruszenie art. 328 § 2 w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. może stanowić usprawiedliwioną podstawę skargi kasacyjnej, jeżeli uzasadnienie zaskarżonego orzeczenia nie ma wszystkich koniecznych elementów składowych lub zawiera kardynalne braki, w wyniku czego nie jest możliwe zrekonstruowanie motywów wydanego orzeczenia i dokonanie jego kasacyjnej kontroli w granicach zaskarżenia i w granicach podstaw skargi kasacyjnej (wyroki: z 10 listopada 1998 r., III CKN 792/98, OSNC 1999, nr 4, poz. 83; z 19 lutego 2002 r., IV CKN 718/00; z 20 lutego 2003 r., I CKN 65/01; z 22 maja 2003 r., II CKN 121/01; z 4 października 2012 r., I CSK 632/11; z 13 czerwca 2012 r., II CSK 614/11). W konsekwencji zarzut naruszenia art. 328 § 2 k.p.c. (w postępowaniu apelacyjnym w zw. z art. 391 § 1 k.p.c.) może być usprawiedliwiony tylko w tych wyjątkowych okolicznościach, w których treść uzasadnienia orzeczenia sądu drugiej instancji uniemożliwia całkowicie dokonanie oceny toku wyводу, który doprowadził do wydania orzeczenia lub w przypadku zastosowania prawa materialnego do niedostatecznie jasno ustalonego stanu faktycznego (zob. m.in. wyroki SN: z 27 czerwca 2001 r., II UKN 446/00, OSNP 2003, nr 7, poz. 182; z 5 września 2001 r., I PKN 615/00, OSNP 2003, nr 15, poz. 352; z 24 lutego 2006 r., II CSK 136/05; z 18 marca 2003 r., IV CKN 1862/00, a także postanowienia SN: z 20 lutego 2003 r., II CKN 1138/00; z 5 kwietnia 2002 r., II CKN 1368/00).

Sąd drugiej instancji wyjaśnił, w jakim zakresie podziela stanowisko Sądu Okręgowego. Odnosił się także do zarzutów apelacyjnych. Konstrukcja uzasadnienia nie uniemożliwia kontroli kasacyjnej zaskarżonego wyroku, co wyklucza zasadność zarzutu naruszenia art. 328 § 2 k.p.c., także w powiązaniu z art. 382 k.p.c.

2. Konsekwencją stwierdzenia, że dane postanowienie umowne ma charakter niedozwolony w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c. jest działająca *ex lege* sankcja bezskuteczności niedozwolonego postanowienia, połączona z przewidzianą w art. 385¹ § 2 k.c. zasadą związania stron umową w pozostałym zakresie (zob. m.in. uchwałę SN z 29 czerwca 2007 r., III CZP 62/07, OSNC 2008, nr 7-8, poz. 87, oraz uchwałę składu siedmiu sędziów SN z 7 maja 2021 r., III CZP 6/21, OSNC 2021,

nr 9, poz. 56, a także wyroki SN: z 30 maja 2014 r., III CSK 204/13; z 1 marca 2017 r., IV CSK 285/16; z 24 października 2018 r., II CSK 632/17).

Zatem uznanie, że postanowienia odnoszące się do przeliczania kwoty kredytu oraz uiszczanych spłat na walutę obcą są niedozwolonymi postanowieniami umownymi, oznacza, że zgodnie z art. 385¹ § 1 zd. 1 k.c., nie wiążą one powoda. W wyroku z 21 grudnia 2016 r., C-154/15, C-307/15 i C-308/15, Francisco Gutiérrez Naranjo i Ana María Palacios Martínez przeciwko Cajasur Banco i Banco Bilbao Vizcaya Argentaria SA (BBVA), TSUE wyjaśnił, że art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, iż warunek umowny uznany za nieuczciwy należy co do zasady uznać za nigdy nieistniejący, tak by nie wywoływał on skutków wobec konsumenta. W związku z tym sądowe stwierdzenie nieuczciwego charakteru takiego warunku powinno mieć z reguły skutek w postaci „przywrócenia” sytuacji prawnej i faktycznej konsumenta, w jakiej znajdowałby się on w braku tego warunku (pkt 61-62).

3. Stosownie do art. 385¹ § 2 k.c., jeżeli niedozwolone postanowienie umowne nie wiąże konsumenta, strony są związane umową w pozostałym zakresie. Zgodnie z dominującym poglądem przepis ten wyłącza stosowanie art. 58 § 3 k.c., który przewiduje, że w razie nieważności części czynności prawnej pozostała jej część pozostaje w mocy, chyba że z okoliczności wynika, iż bez postanowień dotkniętych nieważnością czynność nie zostałaby dokonana. Nie ulega jednak wątpliwości, że jeżeli eliminacja niedozwolonego postanowienia umownego doprowadzi do takiej deformacji regulacji umownej, że na podstawie pozostałej jej treści nie da się odtworzyć treści praw i obowiązków stron, to nie można przyjąć, iż strony pozostają związane pozostałą częścią umowy. Ten ostatni wniosek wynika wyraźnie z art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13, który przewiduje, że „...nieuczciwe warunki w umowach zawieranych przez sprzedawców lub dostawców z konsumentami nie będą wiążące dla konsumenta, a umowa w pozostałej części będzie nadal obowiązywała strony, jeżeli jest to możliwe po wyłączeniu z niej nieuczciwych warunków”.

Sądy Apelacyjny przyjmując, że umowa zawiera postanowienia niedozwolone regulujące klauzule przeliczeniowe uznał, że możliwe jest uzupełnienie luki powstałej w następstwie wyeliminowania tych postanowień przez ich zastąpienie przepisami

prawa krajowego o charakterze dyspozytywnym, tj. art. 358 § 2 k.c. w brzmieniu obowiązującym od 24 stycznia 2009 r. i art. 41 pr.weksl.

4. Sąd Najwyższy podkreśla, że niedozwolone postanowienie umowne (art. 385¹ § 1 k.c.) jest od początku, z mocy samego prawa, dotknięte bezskutecznością na korzyść konsumenta, który może udzielić następnie świadomej i wolnej zgody na to postanowienie i w ten sposób nadać mu skuteczność z mocą wsteczną (uchwała składu siedmiu sędziów SN z 7 maja 2021 r., III CZP 6/21). Kluczowe znaczenie ma więc rozstrzygnięcie, w jakich wypadkach bezskuteczność konkretnego postanowienia lub postanowień umownych prowadzi do stanu braku związania umową z pozostałym zakresem, a więc skutku tożsamego z nieważnością umowy.

Wylimitowanie z umowy kredytu indeksowanego kursem waluty obcej klauzuli przeliczeniowej powoduje, że nie jest możliwe określenie zgodnego z wolą stron rozmiaru wzajemnych świadczeń, a przede wszystkim wysokości zobowiązania konsumenta względem banku. Postanowienia określające główne świadczenia stron podlegają bowiem kontroli z punktu widzenia abuzywności tylko wówczas, gdy są niejednoznaczne (art. 385¹ § 1 zd. 2 k.c.). W przeciwnym razie zasady ochrony konsumenta muszą ustąpić jednoznacznej woli stron. Jeżeli jednak postanowienia te są niejednoznaczne, to w efekcie nie ma zgodnych oświadczeń woli obu stron co do związania się umową o określonej treści. Nie istnieje więc konsens w zakresie głównych świadczeń, który z perspektywy art. 385¹ § 1 k.c. podlegałby ochronie. Stąd też wynika skutek w postaci braku związania umową w pozostałym zakresie (a nie tylko co do niedozwolonego postanowienia), skoro nie są uzgodnione główne świadczenia stron, a więc elementy konstrukcyjne umowy, przesądzające o charakterze (istocie) danego stosunku prawnego (zob. wyrok SN z 13 października 2022 r., OSNC 2023, nr 5, poz. 50).

5. Artykuł 358 § 2 k.c. wszedł w życie 24 stycznia 2009 r. (zob. ustawę z dnia 23 października 2008 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz ustawy – Prawo dewizowe, Dz.U. z 2008 r. Nr 228, poz. 1506). Wątpliwa jest więc możliwość stosowania tego przepisu w odniesieniu do umowy zawartej przez powoda z bankiem 10 czerwca 2008 r., a więc przed wejściem w życie tego przepisu.

Co więcej, przepis ten dotyczy zobowiązań wyrażonych w walucie obcej (zob. art. 358 § 1 k.c.). Nie powinno ulegać wątpliwości, że w wypadku umowy kredytu indeksowanego do waluty obcej zobowiązanie jest wyrażone w złotych polskich, a waluta obca stanowi jedynie miernik wartości zobowiązania zaciągniętego w walucie polskiej i świadczeń spełnianych przez kredytobiorców w walucie polskiej (klauzula indeksacyjna).

Nie ma zatem możliwości zastąpienia przewidzianej w umowie stron klauzuli indeksacyjnej mechanizmem wywiedzionym z art. 358 § 2 k.c. (zob. m.in. wyroki SN: z 23 marca 2022 r., II CSKP 532/22; z 26 maja 2022 r., II CSKP 650/22, OSNC-ZD 2022, nr 4, poz. 48; z 28 października 2022 r., II CSKP 894/22; z 26 stycznia 2023 r., II CSKP 875/22; z 8 lutego 2023 r., II CSKP 978/22).

6. Ponadto, w wyroku z 26 marca 2019 r. TSUE wykluczył, aby sąd krajowy mógł zmieniać treść nieuczciwych warunków zawartych w umowach (C-70/17, Abanca Corporación Bancaria SA przeciwko Albertowi Garcíi Salamance Santosowi i Bankia SA przeciwko Alfonsowi Antoniowi Lau Mendozie i Verónice Yulianie Rodríguez Ramírez, pkt 54). Oznacza to, że nieuprawnione jest zastąpienie przez sąd postanowień niedozwolonych innymi, co prowadziłoby w istocie do zmiany treści łączącej strony umowy.

Możliwość takiej zmiany umowy przez sąd stoi w sprzeczności z celami prewencyjnymi dyrektywy 93/13, gdyż przedsiębiorcy wiedzieliby, że nawet w razie zastosowania klauzuli niedozwolonej umowa zostanie skorygowana przez sąd w sposób możliwie najpełniej odpowiadający ich woli, a jednocześnie dopuszczalny w świetle przepisów o niedozwolonych postanowieniach umownych (zob. też wyrok TSUE z 29 kwietnia 2021 r., C-19/20, I.W., R.W. przeciwko Bank BPH, pkt 68).

W tym kontekście stanowisko wyrażone w zaskarżonym wyroku, prowadzące do uznania, że zawarta przez strony umowa kredytu udzielonego w walucie polskiej, indeksowanego do CHF, może dalej funkcjonować, po uzupełnieniu luki powstałej po wyeliminowaniu klauzuli waloryzacyjnej przepisami dyspozytywnymi, należy uznać za błędne.

7. Sąd Najwyższy w składzie rozpoznającym skargę kasacyjną przychylił się do poglądu, że wyeliminowanie abuzywnych klauzul przeliczeniowych nie może

prorowadzić do utrzymania w mocy umowy kredytu indeksowanego kursem CHF jako kredytu złotowego oprocentowanego według stawki LIBOR (wyroki SN: z 17 marca 2022 r., II CSKP 474/22; z 13 kwietnia 2022 r., II CSKP 15/22; z 26 kwietnia 2022 r., II CSKP 550/22; z 10 maja 2022 r., II CSKP 694/22; z 20 maja 2022 r., II CSKP 796/22, z 13 października 2022 r., II CSKP 864/22, por. jednak odmiennie wyroki SN: z 26 maja 2022 r., II CSKP 650/22; z 1 czerwca 2022 r., II CSKP 364/22; z 28 września 2022 r., II CSKP 412/22; z 23 listopada 2022 r., II CSKP 923/22).

W tym kontekście odnoszenie się do pozostałych zarzutów skargi kasacyjnej jest zbędne.

8. Z tego względu Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. uchylił zaskarżony wyrok w części, to jest w pkt I. w zakresie w jakim oddalono apelację powoda oraz w pkt II i przekazał sprawę w tej części Sądowi Apelacyjnemu we Wrocławiu do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego (art. 108 § 2 k.p.c.).